

Pompor Zoltán

Olvasóvá nevelődés – alulnézetből

Tavaly márciusban költöttünk átmenetileg Ulmba, vagyis Ulm vonzaskörzetében egy nagyobb faluba, Herrlingenbe – ennek a pontosításnak később még fontos szerepe lesz az olvasó számára. Ulm félúton található München és Stuttgart között, Baden-Württemberg és Bajorország határán (közigazgatásilag az előbbinek a része). Budapesthez hasonlóan ezen a városon is keresztülfolyik a Duna. Megérkezésünkkor mi, szülők valamennyire beszéltünk németül – kicsit jobban angolul –, négyéves fiunk viszont csak magyarul tudott. Egy hónapnyi beilleszkedés után végül úgy döntöttünk, hogy beiratjuk Dávidot a helyi óvodába, hogy közösségben legyen, és megtanuljon németül. A német oktatási rendszerről csupán elméleti ismereteink voltak, azok sem túl mélyek. Sejtettük, hogy itt is érvényesül majd a poroszos nevelés, ugyanakkor titkon reméltük, hogy az óvónők legalább olyan kedvesek lesznek, mint a magyarországi óvodában voltak.

Az alábbi írásban alulnézetből, azaz Dávid mindennapjain keresztül szeretném bemutatni a németországi anyanyelvi nevelés, ezen belül az olvasóvá nevelés tartományi és országos trendjeit. A kép természetesen nem teljes, viszont minden bizonnyal szolgál olyan tanulságokkal, amelyek a magyarországi pedagógusok számára is megszívlelendők lehetnek. Nyolc évig tanítottam gyermekirodalmat és anyanyelvi tantárgypedagógiát tanítóképzőben, pedagógiai szakértőként a távolból is figyelemmel kísérem a hazai közoktatás ügyeit, fontosnak tartom, hogy a németországi tapasztalatok ne vesszenek kárba, és a jó gyakorlatok a hazai anyanyelvi nevelésben is meghonosodjanak.

Nyelvi felzárkóztatás az óvodában

Németország multikulturális társadalmának lenyomatai az oktatási intézmények. Külföldiként mi is részesei lettünk ennek a sokszínűségnek, kisebbségként a többséghez hasonló jogokkal rendelkezünk, az oktatás terén pedig különös figyelmet tapasztaltunk. Dávid óvodájába nem sok külföldi gyerek járt, ők azonban már itt, Németországban születtek bevándorló szülőtől. Egy koszovói kislány, néhány török kisfiú és a mi magyar fiunk alkotta azt a speciális felzárkóztató csoportot, amellyel a hét több napján tartományilag kirendelt, külön pedagógus foglalkozott. Könnyen belátható, hogy a nem német nyelvi környezetben felnövő gyerekek nehezebben sajátítják el a német nyelvet, fejlesztő csoportba kerülve azonban képesek lehetnek az óvodás kor végére olyan szintet elérni, hogy ne okozzon gondot számukra az első osztályos tananyag elsajátítása.

A kisgyermekkorú beszéd- és kifejezőképesség fejlesztését tartományi szinten támogatják, a mi óvodánkban feladatátvállalással a Caritas Ulm valósította meg a tartományi program egyik változatát. A program – a kisgyermek életkori sajátosságait figyelembe vevő – pedagógiájának főbb elemei: lépcsőről lépcsőre haladva előbb a kommunikáción keresztül megismerkednek a szavakkal, a kiejtéssel és a nyelvtannal, majd játékokkal, énekekkel és mondókákkal, végül történetekkel és képeskönyvekkel folytatják. A cél egy olyan természetes nyelvi környezet megteremtése, amelyben biztonságban érezhetik magukat a gyerekek. Mindezek mellett a mozgásos játékoknak van kiemelt szerepük a módszerben (1).

A kiscsoportos fejlesztésnek (és az óvodai környezetnek) köszönhetően a nem német anyanyelvű gyerekek kisebb nyelvi hátránnyal kerülnek az iskolába, ahol természetesen szükség esetén további külön fejlesztésekre is van lehetőség.

Légy az olvasópárom!

Példaértékű az együttműködés a helyi óvoda és az iskola között. Mivel a településen mindkét intézményből csak egy van, és az iskola diákjai az óvodások közül kerülnek ki, a nagyok értelemszerűen odafigyelnek a kicsikre. A legnagyobb óvodások ellátogatnak az iskolába, de az sem ritka, hogy az iskolából érkeznek diákok az óvodába, például azért, hogy mesét olvassanak a kisebbeknek.

Egy nap másodikosok érkeztek látogatóba. Az óvodásokat kis csoportokba osztották, minden csoportnak jutott egy iskolás gyermek, majd kerestek egy csendes zugot az épületben, ahol a nagyok elkezdtek felolvasni egy képeskönyvet a kicsiknek. Elképzelhető, milyen hatással van a gyermekek olvasóvá szocializálásában ez a mozzanat. Nemcsak csodálták a (kicsivel) nagyobbakat, hanem maguk is eldöntötték: ha másodikos leszek, én is szeretnék felolvasni az óvodásoknak.

A „nagy olvas kicsinek” modell nem csak Németországban szerepel az olvasóvá nevelés palettáján. Hollandiában járva tapasztaltam az egyik iskolalátogatáson, hogy az eltérő életkorú gyerekek párokba szerveződve közösen olvasnak. A tanító elmondása alapján a kezdő olvasók mellé mentorként jól olvasó, felsős diákokat osztanak be. A nagy figyel, hogyan olvas a kicsi, segít neki, ha elakad (nem jól olvasta, vagy nem jól értette), végül közösen kitöltik a haladási naplót, amelybe bekerül, hogy a szabott idő alatt hány oldalt sikerült elolvasni, mi tetszett és mi nem az olvasott részletben, és melyek voltak azok a szavak, amelyeknek a megértése gondot okozott.

Hollandiában egyébként a legtöbb iskolában (legyen az elit nagyvárosi vagy vidéki speciális iskola) található osztaálykönyvtárakat. A polcon az egyszerű meseregénytől a nagyobbak számára ajánlott ifjúsági olvasmányokig minden fellelhető – szép rendszerbe szedve. A könyvek gerincén színek jelölik az olvasási szinteket, minden tanuló tudja, milyen szinten áll az olvasásban, és ennek megfelelően választ magának olvasmányt. És lehet óra alatt is olvasni! Persze csak akkor, ha már elkészültek a kiszabott feladattal.

A „partnerolvasáshoz” még egy példa, ezúttal a tengerentúlról (Katz–Bohman 2007). Amerikában felső tagozatosok számára dolgoztak ki páros olvasási gyakorlatokat. A módszer a holland mintához hasonlóan párokba rendezi a diákokat, ám a párosítás véletlenszerű. Mindenkinek saját könyve van, ebből olvas fel hangosan egy oldalt, a társa figyel az olvasást, és segít, ha szükséges. Amikor az olvasó az oldal végére ér, a hallgató kérdést tesz fel a szövegrészlettel kapcsolatban. Majd megcserélődnek a szerepek: az olvasóból hallgató, a hallgatóból olvasó lesz. A gyakorlat utolsó lépése ezúttal is egy értékelő füzet kitöltése, amelybe a könyv címe, az olvasással eltöltött idő és az olvasott oldalak száma is bekerül.

A szövegértés mellett a szociális kompetencia fejlesztésére is kiválóan alkalmas ez a módszer. A közös olvasás önbizalmat ad: a diákoknak nem az egész osztály, nem a tanító előtt kell bizonyítaniuk. De nemcsak az önbizalom, hanem a felelősségvállalás is erősödik a páros munka közben. Az olvasás teljesen új, felnőttes kontextusba helyeződik azzal, hogy a diákok feladatot (ezzel együtt felelősséget) kapnak. A tanár háttérbe vonul: megtanítja a diákoknak a lépéseket, majd figyel és értékeli a folyamatot, ha szükséges, akkor a tapasztalatok alapján finomítja az egyes lépéseket.

Felolvasni jól!

A felolvasásnak nagy kultúrája van Németországban. A több évtizedes hagyományra visszatekintő Német Olvasásalapítvány (Stiftung Lesen) programjai az életnek szinte minden területére igyekeznek becsempészni az olvasást, a felolvasást. A szervezet 22 éves fennállása alatt számos jó ötletet honosított meg. Közülük az egyik legismertebb, több német tartományban is futó kezdeményezés a *Lesestart (Könyvbatyu)* projekt. Az olvasóvá válás első lépéseit a gyermek a családban teszi meg. Éppen ezért a Stiftung Lesen Alapítvány fontosnak tartja, hogy a szülőket kellő információval lássa el az olvasás kulturális szerepéről.

Ha a *Lesestart* az első lépcsőfok az olvasóvá nevelésben, minden bizonnyal a felolvasás (*Vorlesen*) a második. Az alapítvány úgynevezett *felolvasó keresztszülők* (például ráérő nyugdíjasok) jelentkezését várja, hogy a projekt keretében falusi és városi könyvtárakban, oktatási intézményekben hetente egy-két alkalommal felolvassanak, meséljenek a gyerekeknek.

A mi iskolánkban is vannak „felolvasó keresztszülők”, akik egy rövid képzésen tanulták meg az élményszerű felolvasás fortélyait. A segítők bemutatására is kiváló alkalom volt az októberi Frederick-nap – egy nap, amely csak az olvasásról szólt.

Leo Lionni *Frederick* című könyve egy kiségerőről szól, aki barátait a hosszú téli éjszakákon, amikor már minden eleségükből kifogytak, mesékkel vigasztalja, tavaszt varázsolva ezzel a sötét, hideg télbe. Frederick mesélőkedvéből vették az ötletet a Frederick-nap (2) megálmodói. Baden-Württembergben minden évben egy borús, októberi napon a felolvasások napfényt varázsolnak a gyerekek lelkébe. A programban – amelyet az osztrák Andersen-nap (3) mintájára 1997 óta évente megrendeznek – az iskolák és az óvodák mellett könyvtárak, pedagógiai főiskolák, könyvesboltok, kiadók és más egyesületek is részt vesznek. A szervezők célja a színes programkavalkáddal az, hogy a gyerekek a nap végén úgy menjenek haza, hogy elmondhassák: az olvasás jó móka. A rendezvény sikerét mutatja, hogy a tavalyi eseményen tartományszerte 2500 helyszínen közel 130 000 résztvevőnek kínáltak olvasni- és hallgatnivalót. A Frederick-nap azonban nem csak egyszerű felolvasás. A szervezők gondosan, az életkori sajátosságokat figyelembe véve válogatják az olvasandó könyveket, a felolvasásokhoz játékok, beszélgetések, író-olvasó találkozók is kapcsolódnak. A minta ebben az esetben is az osztrák Andersen-nap volt, ahol 8–12 könyvet választanak ki, és ezekhez – a könyvkiadók, a könyvtárosok és a pedagógusok közös munkájával – egy közel negyvenoldalas módszertani anyagot készítenek.

Németországban a felolvasások népszerűsítésének egyik legjobb és legátfogóbb alkalma az évente megtartott, országos felolvasónap (4), amelyet idén november 26-án rendeztek meg neves közéleti szereplők részvételével.

Olvasás az iskolán kívül

Németországban rengeteg gyermekkönyvkiadó működik. Általánosságban elmondható, hogy a gyermekkönyvek mind tartalmilag, mind esztétikailag kiváló minőséget képviselnek. Ezt az átláthatatlan mennyiségű gyermekirodalmat mi magunk egyfelől a könyvesboltokban, másfelől az ulmi gyermekkönyvtárban szoktuk rendszeresen böngészni.

Az ulmi városi könyvtár gyermekrészlege rendkívül impozáns a város közepes méretéhez képest. Az épület egy üvegpiramist formáz, az egész első emelet a gyermekkönyveké (a gyermekkönyvtár méretben és könyvállományban a Szabó Ervin Könyvtár Sárkányos Gyermekkönyvtárához hasonló). A kölcsönzés mellett természetesen tájékoztatást is adnak a legújabb könyvekről, illetve programokat szerveznek: rendszeresek a felolvasások, sőt néha az Ulmi Mesekör tagjai is szórakoztatják helyi mesékkel (természetesen sváb kiejtéssel) az érdeklődő gyerekeket és a szülőket.

A felolvasásoknak, az alsó tagozatos pedagógusoknak és a Német Olvasástársaság szülőket célzó projektjeinek köszönhetően elmondható, hogy tízéves korukig a gyerekek olyan környezetben szocializálódnak, ahol számos pozitív hatás éri őket az olvasással kapcsolatban. Úgy tűnik azonban, hogy a tizenéves kamaszokat Németországban sem könnyű megszólítani. Annak ellenére, hogy nagyon sok német nyelvű, kortárs ifjúsági regény kapható, a fiatalok szabadidős tevékenységei között nem az olvasás áll az első helyen.

A könyvtárban találkoztam először az ulmi békával. Az Ulmi Unka projekt (5) célja, hogy az ifjúságot olvasásra ösztönözze. „Ha 10 és 14 éves kor között vagy, és szeretnéd a legfrissebb ifjúsági regényeket olvasni, nincs

más dolgod, mint jelentkezni az Ulmi Unkára, hogy te is zsűritag lehessél” – olvasható a kiírásban. Idén 63 ulmi iskolás vett részt a zsűrizésben, az ő szavazataik alapján az ulmi gyermekkönyvvásár idején adják át a legnépszerűbb könyvnek járó díjat. A program erénye, hogy az olvasás mellett a közéleti szerepvállalásra és felelősségre is ösztönzi a gyerekeket. Az előválogatás során egy meghatározott időszak ifjúsági könyvkínálatából ajánlanak közel 30 könyvet olvasásra a fiataloknak. A könyvek megtalálhatók minden pénteken az egyik ulmi könyvesboltban egy külön könyvespolcon, innen lehet kölcsönözni három hétre egy-egy olvasmányt. A könyvekre – mint általában a könyvtári könyvekre – vigyázni kell, hiszen más is fogja még olvasni őket. Minden elolvasott művet 1 és 10 pont között kell értékelni, sőt a könyv visszaszolgáltatásakor egy rövid tartalmi összefoglalót és ajánlót is le kell adni. Ezeket az ajánlókat (és a toplistát) később egy kiadványban megjelentetik. Fontos eleme a projektnek az önszerveződés, a felnőtt szervezők mellett működik egy fiatalokból álló szervezőgárda is, amely hetente, kéthetente, havonta találkozik a könyvesboltban, hogy megbeszélje olvasmányélményeit, és előkészítse a díjkiosztást.

Idén már 16. alkalommal szervezik meg Ulmban a KIBUM-ot (Kinder- und Jugendbuchmesse; Gyermek- és Ifjúsági Könyvfesztivál) (6). Ez a rendezvény az észak-németországi Oldenburgból indult hódító útjára, és hamarosan más német városok (például Ulm, Bremerhaven) is bekapcsolódtak a programsorozatba. Bázisát egyfelől az oldenburgi városi könyvtár könyvgyűjteménye (az adott év legteljesebb német nyelvű gyermekkönyv-válogatása, több mint 2000 cím), másfelől a rendező város iskolái adják, amelyek hihetetlen lelkesedéssel küldenek csoportokat a könyvfesztiválra. Ezt minden évben az ulmi karácsonyi vásár idején rendezik meg, és nyolc napon át várják az érdeklődőket.

A szervezők igyekeznek olyan programot összeállítani, amelyben a gyerekek aktív résztvevők lehetnek: mindennap sor kerül író-olvasó találkozóra (az író mellett, hogy válaszol a kíváncsi kérdésekre, fel is olvas a könyvből), filmvetítésekre, könyvbazárra, valamint az Ulmi Unka-díj átadására is. A karácsonyi vásár alatt az ulmi Münster oldalában, egy meseerdő közepén hatalmas jurtát találunk, amelyben óránként mesék, mesefeldolgozások várják a látogatókat egészen karácsonyig.

Irodalom

Katz, Claudia Anne – Bohman, Susan 2007. Partner Reading: Building Confidence, Releasing Responsibility. (2010. december 1.) [A címre kattintva elektronikusan is elérhető.]

- (1) Sprachförderung für Kinder mit der Caritas Ulm, Konzeption und Leitlinien (2010. december 1.) [A címre kattintva elektronikusan is elérhető.]
- (2) <http://www.frederick.de> (2010. december 1.)
- (3) <http://www.andersentag.at> (2010. december 1.)
- (4) <http://www.vorlesetag.de/> (2010. december 1.)
- (5) <http://www.kibum-ulm.de/index.php?id=87> (2010. december 1.)
- (6) <http://www.kibum-ulm.de/index.php?id=2> (2010. december 1.)

Pompor, Zoltán: How to become a reader? – A personal perspective

Az írás szerzőjéről

Pompor Zoltán

Református Pedagógiai Intézet, Budapest, Magyarország

zpompor[kukac]gmail.com